

Eenvoudige recepten

De titel van dit plaatje heb ik te danken aan een mij verder onbekende dame. Zij gaf in een boekhandel haar dochter advies bij het kopen van een kookboek. Het meisje voelde blijkbaar nogwel wat voor een geschrift, dat niet dadelijk te hoge eisen zou stellen aan haar onervarenheid. „Zou dit geschikt zijn, wat denk je?” vroeg ze. De moeder was er niet gerust op.

„Eenvoudige recepten”, zei ze heel bedenkelijk, „ik weet het niet, daar zou ik een beetje voorzichtig mee wezen. Weet je, „eenvoudig” — dat klinkt wel mooi, maar hoe krijgen ze die recepten zo eenvoudig? Meestal door alle tierelantijntjes, alle snufjes en bijzonderheden weg te laten, en meestal zijn dat nu net de dingen, waar het op aankomt!”

Nu is koken een van de vele dingen, waar ik geen verstand van heb, en ik kan dus helemaal niet beoordelen of deze moeder terecht zo vol argwaan stond tegenover eenvoudige recepten. Maar ik kan wel dit zeggen: het zou mij niet verwonderen als ze schoon gelijk had. Haar woorden zou je namelijk gerust kunnen overbrengen naar een heel ander terrein, en daar zouden ze treffend juist zijn. Ik bedoel het terrein van wat men dan noemt de zedelijke waardering, van de beoordeling, of iets goed en behoorlijk is, of onbehoorlijk en slecht.

Ziezo, zullen nu sommigen denken, nu is hij dan weer waar hij wezen wil, dat vorige was maar een aanloop, maar nu heeft hij vastbesloten zijn stokpaard van stal gehaald. Ja, stokpaard.. —, kijk, als die zedelijke waardering alleen maar een particuliere liefhebberij was van mij, of van een kleiner of groter kringetje humanisten, dan zou ik er geen ogenblik over denken U daarmee lastig te vallen. Maar zo is het niet. Het zedelijke waarden is niet een liefhebberij van mij, maar het is iets, dat eigen is aan ons allemaal. Nu zal men mij waarschijnlijk van overdrijving verdenken en er zullen ook wel mensen zijn, die zeggen: „Zedelijk waarden? ! O nee, daar doe ik niet aan mee! Daar moet ik niets van hebben!”

Maar dat is zoals blijken zal een misverstand, en ik maak mij aan geen enkele overdrijving schuldig. Want wat bedoel ik eigenlijk, als ik beweer dat het zedelijk waarden eigen is aan alle mensen? Natuurlijk niet, dat wij allemaal aan één stuk door bezig zijn oordelen te spuien over het gedrag van anderen: „dat vind ik bewonderenswaardig, dat is daarentegen gemeen en dit lijkt mij eerlijk gezegd ook een tikje bedenkelijk”, nee, dergelijke uitspraken kunnen het zedelijk waarden wel begeleiden, maar dat behoeft helemaal niet, en ook als ze volkomen achterwege blijven, is er nog net zo goed sprake van zedelijk waarden. Dat is namelijk helenmaal niet iets, waarvan men behoeft te weten, dat men er aan doet, het is ook niet iets, waarvoor men eens even gaat zitten „ziezo, nu gaan we een nummertje zedelijk waarden”; en het zou mij bijzonder spijten als het zedelijk waarden speciaal in verband werd gebracht met die mensen, die zich plotseling voornemen nu eens heel erg moreel te gaan doen, en dan menen bijna letterlijk in een vloek en een zucht radicaal „veranderd” te worden — o nee, zedelijk waarden is niet het privilege of de uitvinding van een bepaalde groep, het is ook niet iets, dat je je voorneemt of dat je stop kunt zetten, je doet het of je wilt of niet, het is voor de mens net zo gewoon als adem halen, hij kan het eenvoudig niet laten. Wie een willekeurige krant opneemt, kan er maar weinig in vinden, waarop hij niet reageert met een zedelijke waardering. De match Smyslov-Botwinnik en het weerbericht zullen zijn zedelijke waardering nog wel niet op gang brengen, maar verder, als hij leest over een chauffeur, die na een aanrijding is doorgereden, hoewel hij geweten moet hebben wat er gebeurd was; over de staking bij de K.L.M.; over weer enige uitlatingen aangaande de topconferentie; over de scheiding van een

kinderloze vorstin; over de gratie, verleend aan een Algerijns meisje; — dan kan hij niet volstaan met een onverschillig constateren „o juist, dat zit zo, en dat andere gaat zo in zijn werk”, nee die feiten geven aanleiding tot waarderungen. Het is best mogelijk dat hij er geen woord over zegt, het is ook denkbaar, dat hij zich de reactie, die zich in hem voltrekt, maar nauwelijks bewust wordt, dat neemt niet weg die innerlijke reactie, die wij zedelijk waarden noemen, is er. Een mens kan niet anders dan op die feiten reageren met min of meer vage gevoelens van ja, dat is goed zo, dat behoort zo te zijn, en het andere is verkeerd en slecht, daar mag ik niet aan mee werken. Van dit zedelijk waarden nu is het hele leven doortrokken. De keuze van vrienden, van school en van politieke partij, de opvoeding van onze kinderen, de bepaling van eigen levenshouding en gedrag, het verdedigen en het bevorderen van het ene, het verwerpen van het andere en het vechten daartegen, dat alles wordt althans voor een deel bepaald door zedelijk waarden, en het is daar zonder niet denkbaar. Wanneer nu dit zedelijk waarden zo'n geweldige invloed heeft in het leven van mens en mensheid, dan is het van het grootste belang dat die waardering zich in zuiverheid kan voltrekken zonder de inwerking van storende omstandigheden. En juist daarom heb ik zulke onoverkomelijke bezwaren tegen „eenvoudige recepten” op dit terrein. Ik bedoel tegen die veel te vlotte regeltjes, geboden en voorschriften, die de bedoeling hebben de mens duidelijk te zeggen, waar hij zich aan te houden heeft, maar die in feite het eigen vermogen tot waardering van de mens uitschakelen of vertroebelen. „Wij moeten altijd eerlijk zijn”. heet het dan bijvoorbeeld, „liegen is altijd slecht”.

Maar het regeltje gaat niet op. De verzetman, die in de bezettingstijd aan een verhoor werd onderworpen, mocht niet „eerlijk” zijn. Als hij het wel was, veroordeelde men zijn waarheid spreken zonder aarzeling als verraad. Onder zijn omstandigheden was het niet alleen geoorloofd te liegen, maar sterker: zijn leugens die hij vertelde terwijl de waarheid hem het leven had kunnen redden, getuigden juist van zijn goede gezindheid. Dit is — laat ik het voor alle veiligheid maar even erbij zeggen — dit is natuurlijk geen pleidooi voor het liegen, het is wel een protest tegen wat men in die eenvoudige recepten geregeld doet: alle bijzondere omstandigheden radicaal verwaarlozen. Maar dit is nog het ergste niet. Ik zei zoëven: die leugens getuigden van zijn goede gezindheid. De zedelijke waardering voltrekt zich gewoonlijk naar aanleiding van handelingen. Maar wat er eigenlijk beoordeeld wordt, dat is niet de handeling zelf maar wel de gezindheid, die er zoals men dat zegt achter zit. Maar de eenvoudige recepten, die altijd regels voor het gedrag zijn „doe dit en laat dat”, die laten nu juist deze gezindheid volkomen buiten beschouwing. Zij vervalsen op die manier de zedelijke waardering. Iemands gezindheid — daar komt het op aan bij de zedelijke waardering, niet op zijn verstand of zijn intelligentie, ook niet op zijn geloof of zijn ongeloof.

Het hangt niet van iemands gezindheid af, wat hij gelooft of niet gelooft, en het is dus niet geoorloofd verband te suggereren tussen geloven en zedelijk zijn, ook niet — ter vermijding van misverstand wil ik dat er aan toevoegen — tussen niet geloven en zedelijk zijn. Ik ontken daarmee natuurlijk geen ogenblik dat het voor de bepaling van ons eigen gedrag van grote invloed is wat wij geloven en niet geloven. De Weense schrijver Arthur Schnitzler heeft daarvan indertijd een treffend voorbeeld gegeven in zijn toneelstuk Professor Bernhadi. In het door Bernhadi geleide ziekenhuis ligt een jonge vrouw. Door de knoeierige verstoring van haar zwangerschap heeft zij bloedvergiftiging gekregen, en zij zal daaraan sterven. Zijzelf beseft daarvan niets, zij bevindt zich in die eigenaardige toestand die soms aan de dood vooraf gaat; zij voelt zich gelukkig, denkt dat zij nu weer helemaal beter is, wil opstaan en wacht op haar minnaar, die vandaag zeker komen zal. Dan waarschuwt een verpleegster een priester en deze komt haastig om haar de sacramenten toe te dienen. Maar in het vertrek naast de ziekenkamer komt deze plotseling te staan tegenover Bernhadi, die hem de toegang tot de stervende weigert. Dit meisje heeft nog maar enkele uren te leven, Bernhadi wil niet dat ze ruw wakker geschud wordt uit haar geluksstaat en dat zal zeker gebeuren als zij plotseling de priester ziet verschijnen. Hij wil haar de doodsangst besparen, zij stelt volledig vertrouwen in hem, hij zal dit vrouwen niet beschamen, en er voor zorgen, dat zij in vrede kan sterven. En tegenover hem staat de priester, die in de volle verzekerdheid van zijn geloof het als zijn plicht beschouwt dit meisje dat blijkbaar ook nog in zonde heeft geleefd de genademiddelen van de kerk te brengen en zo haar ziel te redden. Het zijn de hoogste belangen van het meisje die hierbij op het spel staan, hij eist toegang tot de ziekenkamer.

Wij hebben hier te doen met een echt tragisch conflict. Wat deze beide tegenstanders scheidt, is niet een verschil in gezindheid, maar hun zeer uiteenlopende geloofsovertuiging. Voor dit arme meisje willen zij beiden het beste, maar krachtens het geloof van de een en het ongeloof van de ander moeten hun antwoorden op de vraag wat er voor haar gedaan moet worden wel heel verschillend uitvallen. Elk

van beiden heeft kan men zeggen „betrekkelijk” gelijk. Zijn antwoord is juist, maar het is dat alleen voor wie uitgaat van zijn veronderstellingen, en die kan de ander nu juist niet delen.

Ben ik hiermee te ver afgedwaald van mijn onderwerp? Ik geloof het toch eigenlijk niet. Want ook dit verhaal maakt duidelijk dat de zedelijke waardering veel meer nuances vertoont dan alle „eenvoudige recepten” ons willen doen geloven.

Prof. dr. LIBBE VAN DER WAL.

Lezingen voor de radio

30 maart	(VARA)	9.45 uur:	Dr. J. C. Brandt Corstius
Ook Uw stem werd geteld
6 april	(VARA)	9.45 uur:	nog niet bekend.
13 april	(VARA)	9.45 uur:	Mr. H. B. J. Waslander
Van denken veranderen
14 april	(AVRO)	15.15 uur:	Dr. L. van Gelder
De opvoeding in de school
12 mei	(AVRO)	15.15 uur:	Dr. L. van Gelder
De opvoeding in de jeugdbeweging

De tekst van deze lezingen is verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond, Oude Gracht 152, Utrecht door storting of overschrijving op giro nr. 30.49.60 of door insluiting van f 0,25 aan geldige postzegels.

HET WOORD VAN DE WEEK

23 maart 1958

VERSCHIJNT WEKELIJKS

11e jaargang nr. 12

Frankering, bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer

Mevrouw

Mejuffrouw

D. TH. WINTER
ROOSEVELTLAAN 143,
AMSTERDAM-Z 2-10

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Zoëven verschenen de 2e druk van:

„ECHT EN ONECHT IN GELOOF EN ONGELOOF”

van Prof. Dr. T. T. ten Have

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Ver-
bond, Oudegracht 152, Utrecht, tegen f 0,75 per exemplaar.
Giro, nr. 304960.

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— p. j., buitenland f 4,60 p. j., losse nummers f 0,25.